

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va Milliy statistika qo'mitasi
tashqi savdo statistikasi ko'rsatkichlaridagi tafovutlar bo'yicha

METODOLOGIK IZOH

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi tashqi savdo statistikasini shakllantirishda Xalqaro valyuta jamg'armasining To'lov balansi qo'llanmasining oltinchi nashri (*TBQ-6, 2009 y.*) va Birlashgan millatlar tashkilotining Xalqaro tovarlar savdosi statistikasi (*XTSS-2010 y.*) bo'yicha tavsiyalari asosida shakllantiradi. Bunda, xalqaro metodologik qo'llanmalarda tashqi savdo hisobini yuritishdagi quyidagi asosiy yondashuvlardagi farqlar ko'rsatkichlarning o'zaro farq qilishiga (*o'zaro taqqoslab bo'lmaydigan*) sabab bo'ladi.

Xususan:

– Tovarlarni olib kirish rejimlarini tasniflashdagi farqlar;

TBQ-6 ning 10.22-bandi talablariga muvofiq ayrim hollarda mamlakatga olib kirilgan yoki olib chiqilgan tovarlarga iqtisodiy mulk huquqi yetkazib beruvchidan qabul qiluvchiga o'tmaydi. Misol uchun, tolling (*xomashyoni qayta ishlash*) va tovarlarni ta'mirlash bilan bog'liq tovarlar eksporti va importi tashqi savdo tarkibiga kiritilmaydi. Ushbu operatsiyalar bo'yicha faqat ko'rsatilgan xizmat qiymati to'lov balansining xizmatlar hisobida aks ettiriladi.

Xalqaro tovarlar savdosi statistikasi qo'llanmasining 20.11-bandiga muvofiq, mulk huquqi o'zgargan-o'zgarmaganligidan qat'iy nazar, qayta ishlash uchun tovarlar iqtisodiy hududga kirganda yoki undan chiqqanda hisobga olinadi.

– Qiymatni baholash usullaridagi farqlar (*CIF/FOB*);

To'lov balansi ko'rsatkichlarini shakllantirishda TBQ-6 ning 10.30-bandi talablariga muvofiq tovarlar importi qiymati FOB (*bortda franko*) shartlarida baholanishi belgilangan. Mamlakatga import qilingan tovarlar CIF (*sug'urta va fraxt*) shartlarida baholangan taqdirda, ularni FOB shartlariga qayta baholash talab etiladi.

Xalqaro tovarlar savdosi statistikasi Qo'llanmasining 4.8-bandiga muvofiq, mamlakatlarga import va eksport bo'yicha xalqaro tovarlar savdosini statistik maqsadlarda baholash uchun Jahon savdo tashkilotining Bojxona baholashi to'g'risidagi bitimga asosan importni CIF qiymatda, eksportni esa FOB qiymatda hisobga olinadi.

– Savdo statistikasini yuritish tizimlari: umumiy va maxsus savdo;

Xalqaro savdo statistikasini yuritishda tovarlar importi va eksportini hisobga olishda “umumiy savdo tizimi” yoki “maxsus savdo tizimi”¹ tamoyillari qo'llanilishi mumkin.

To'lov balansi ko'rsatkichlari ikki yoqlama yozuv tamoyili asosida shakllantirilganligi sababli, xalqaro hisoblar statistikasi bilan moliyaviy oqimlarning o'zaro muvofiqligini ta'minlash maqsadida umumiy savdo tizimi qo'llaniladi (*TBQ-6, 10.25-band*).

Maxsus savdo tizimida esa tovarlar bojxona rasmiylashtiruvini yakunlangandan so'ng hisobga olinadi(*XSS-2010, 2.23-2.25 bandlar*).

– Jismoniy shaxslarning shaxsiy buyumlari bo'yicha farqlar;

To'lov balansi Qo'llanmasining 10.22-bandi talablariga muvofiq, jismoniy shaxslar tomonidan mamlakatga olib kiritilgan yoki mamlakatdan olib chiqilgan shaxsiy foydalanish uchun mo'ljallangan buyumlar tovarlar statistikasiga kiritilmaydi. Chunki, davlat chegarasi jismoniy ravishda kesib o'tilgan bo'lsa-da, mazkur tovarlarga nisbatan iqtisodiy mulk huquqi o'zgarmaydi, ya'ni jismoniy shaxs chegarani kesib o'tishdan oldin ham, keyin ham ushbu mol-mulkning egasi bo'lib qoladi.

Shu bilan birga, XTSS-2010 ga muvofiq, bunday tovarlar tashqi savdo statistikasida hisobga olinishi mumkin.

Xalqaro amaliyotda Markaziy banklar tomonidan shakllantiriladigan to'lov balansidagi tashqi savdo ko'rsatkichlari hamda statistika idoralari tomonidan e'lon qilinadigan tashqi savdo statistikasi ma'lumotlari qo'llaniladigan metodologik yondashuvlardagi farqlar tufayli o'zaro tafovut qilishi mumkin.

¹ Umumiy savdo tizimi bu mamlakat hududiga kirish uchun rўyxatdan ўtgan tovarlarни, шу жумладан бојхона омборлари ва эркин savdo zonalarини қамраб олади. Махсус savdo tizimi фақат эркин муомала зонасига кириш uchun рухсатнома олган tovarларни қамраб олади.